

állapítjuk meg, hogy a konzervatívabb csapásokon haladóktól (Seres-tély Béla) a legszélsőbb modernégit (Szentimrey Jenő) több költői irányt mutatnak be, különböző formatörök-veésekkel. Költészetük értékéről rész-letesebb bírálatot azonban csak ön-álló versköteteik alapján fogunk mondani. — *rtm.* —

Victorisz József: Senki Pál. (A Magyar Tudományos Akadémia Ná-dasdy-pályadíjával jutalmazott köl-tői elbeszélés.)

Talán nincs még egy nemzet Európában, melynek modern iro-dalmában a verses regény annyi művelőre talált volna, mint miná-lunk. Arany János *Bolond Istókjá*-tól, Arany László *Déliárbok hőseitől* és Gyulai Pál *Romhányijától* kezdve mennyi törekvés irányult a verses regény és a hosszabb költői elbeszélés felé. A legutóbbi évek termései közül Bárd Miklósnak *Ve-zeklése* (1920) és Szegedi Istvánnak *Gurul a szív* (1923) című munkája után íme, itt van Victorisz József *Senki Pálja*, mutatván, hogy e mű-faj éppen ninesen kiveszoben.

Pedig talán a legkényesebb mű-forma ez! Olyan nehézségeket kell kiegyensúlyoznia, olyan szakadékok-átugornia, melyek elméletileg szinte áthidalhatatlanoknak látsza-nak, s melyeknek keresztülvitelére csak rendkívüli talentum képes. Mert a verses regény nem egyszer-űen versbe szedett regény, amelyet a prózaitól csak a hangulat és stílus emelkedettsége különböztet meg. Míg a prózai és a verses forma kü-lönbsége a drámának egyáltalá-ban nem vág műfaji lényegébe, s a prózában és versben írt drámát sem-minemű poétikai felfogás sem vá-laszthatja külön, addig a kötetlen és kötött formában írt regény között szakadékos ellentét van. A regény — a differenciáltabb életű, az anali-zisre hajló korszakoknak ez a vezető műfaja — nemcsak megtűri, hanem követeli a reflexiót, az aprólékosan gondos lélekfestést és a szociális mi-lió szélesebb rajzolását. Mindeme feladat azonban igazán csak prózá-ban oldható meg. A vers a maga egész lényegével, pusztán már vers-voltával is bizonyos stilizálásra, a részletek mellőzésére, bizonyos nagy-vonalú ábrázolásra kényszeríti a költőt, s reflexióra, okoskodásra ép-

pen nem alkalmas. Ilyenfélét maga Byron, a verses regénynek e leg-geniálisabb művelője is érezte, mi-kor *Don Juanjában* ezeket mondja:

... Mert rím s raison egymással egyre vív,
Ez érdeményit, az csengést követelve.

(XI. Ének. *Abrányi Emil ford.*)

Innen van, hogy a verses regény szerzője lírai kitérésekkel, csapongó és szellemes ötletekkel, s művészi le-író részekkel kárpótol az elmaradt szélesebb miliórajzért és aprólékos lélekfestésért. Az efajta műveknek fővarázsa nem is annyira cselek-ménybe rögződő tartalmukban van, mint azokban a díszítő elemekben, amelyeket a költőnek lírai vagy le-író tehetsége az elbeszélés keretei közé alkot.

A verses regénynek két nagy vi-lágirodalmi mintája van: Byron *Don Juanja* és Puskin *Anyeginje*. Amaz életrajzszerű fonálra fűzi fel az eseményeket és hangulatokat, kezdve hősenek gyermekkorán és folytatva fejlődése további sorrend-szerű fokai szerint. Puskin *Anyegin-je* szorosabban megkomponált törté-net; a hős életének csak egyetlen je-lentékeny mozzanata; szóval inkább novella, mint regény. A mi irodal-munkban Arany János inkább Byron modorát követi, Gyulai Pál pedig Puskin formájához csatlakozik. Arany Lászlóra is inkább Byron hatott, de munkájától éppen nem elő-nyére tér el annyiban, hogy szélesebb és reflexióval teltebb képet akar fes-teni kora társadalmának erkölcsi és anyagi állapotáról, mint amennyit a verses forma elbír.

Hogy azonban arra a legújabb köl-tői elbeszélésre térjünk át, amely e gondolatok közlésére alkalmat adott: Victorisz József *Senki Pálja* szintén Byron felé hajlik. Maga mondja az Előhang utolsó soraiban:

A Senki Pál is lesz talán
Egy morzsa Byron asztalán.

Ez is „kezd a legkezdetén“, hőse-nek gyermekkorán, és végzi — mivel Senki Pál maga a költő — a leg-utóbbi esztendőkön. Ez az önéletrajz-szerű elbeszélés azonban, sajnos, csak mintegy a formának kereteiben követi vagy előzőit. Abban azonban, ami a verses regény s a hosszabb köl-tői elbeszélés főszépségét teszi, a lírai kitérésekben, a festői részletekben, a szeszélyes, de annyira bájos elcsapon-gásokban, a *Senki Pál* meglehetősen

szegény. A költő egyáltalán mindenben, ami elragadtatásba lendülhetne ki, és ami lírává forródsodhatnék? — akarva-e vagy akaratlanul? — a kelleténél szigorúbb mértéket tart. Így azután ez az egész kis mű voltaképpen csak vázlat marad, csak aféle frissen odavetett skicce, amelynek teljes kidolgozásával írója adós marad. Hogy nem akarta e kereteket súlyos lélektani analizissel kitölteni, hogy nem törekedett széles társadalom-rajzra, az csak helyes műízlését mutatja. Hanem hogy ez életrajzi keretek csupasz keretek maradtak, hogy csupán körvonalaknak hatnak, hogy a „pöre tartalom“ nem tudott tarkább formát magára ölteni, hogy ez ön-életrajzszerű elbeszélés, — melyben pedig a szubjektivebb, a líraibb lendületű hangulatok szinte kínáltonkínálkoztak —, az az egész mű hatására döntő hiba volt. Így aztán ez öténékes kis verses regény olyanféleképpen hat, mintha egy vidéki udvarház repkénydíszítéséhez csak a fadvázat állították volna fel, a vadszőlő, hajnalka és más folyondárok dekoratív pompája azonban kimaradt volna közülük.

Általában az a benyomásunk, mint ha a szerző több kiszámítottsággal dolgozott volna, mint amennyi tanácsos lehetne, vagy legalább is e kiszámítottságot kelleténél világosabban fedte volna fel. Így például ez öt ének mindegyike — szinte tüntetőleg — huszonöt versszakból áll. Az egyes énekek címei is a maguk keresett alliterációival és még keresettebb fokozatosságukkal (Képek kergetője, — Álmodó álmodója, — Élet élvezője, — Harcok harcolója — Sorsok siratója) inkább a tervező értelmet látszanak ambicionálni, mint valami fakadóbb költői önkénytelenséget. Pedig egy-egy versszakában Victorisz József igazi költőnek mutatkozik, akinek lelkesedése nagyon szimpatikus, akinek érző szíve megleget sugároz, s aki megkapóan őszinte hangokra tud fakadni. Baj azonban, hogy ezt a lendületet nyomban féken rántja, hogy hevületét azonnal lehűteni igyekszik. Milyen szívesen vettünk volna több líraiságot például katonáskodása vagy fiatal tanársága éveinek élményeiből, a világháború vagy az oláh fogság keserűségeinek benyomásaiból! Egy-egy taláiban szatirikus villanását olvasva, bizony na-

gyon sajnáljuk, hogy nem engedi jobban szabadjára humorizáló kedvét, például a nyírségi társadalmi élet bemutatásában. Isten mehets! nem az okoskodás, nem valami nagyképű társadalmi rajz elmaradásáért nehezteljük, inkább egy-egy futó körvonalú genre-képet vártunk volna, egy-egy uzsonna-pletyka, egy-egy kvaterkázás hangulatának megfestését. Úgy vesszük észre, hogy mindehhez igazi talentuma volna az írónak, s bizony nagy kár, hogy önmagát a nagyobb hatástól, publikumát a nagyobb gyönyörűségtől megfosztotta.

Külső formakészsége teljesnek mondható. Új fordulatokkal nem kápráztat el, rímei sem túlságosan eredetiek, de feltűnő könnyen és kecesen versel. Nyelve is hajlékony és eleven. Versformájával igen helyes érzékkel választotta a Himfy-versszak jambikus változatát, azt, amelyet Szász Károly kezdett *Losárdy Zsuzsannájában*, s amelyet Gyulai Pál is olyan hatással alkalmazott a *Romhányiban*. Íme mutatóba egy tartalmilag is jellegzetes strofa a *Senki Pálból*:

Vidéki költő! — mennyi gúny van
Elrejtve e két szó alatt!
Magában azt gondolta: úgy van!
És szótlannul tovább haladt...
Vidéki költő! — sanda szemmel
Néz rá sok ifjú óriás;
Vagy jól vagy rosszul ír az ember,
Miért ez új osztályozás?
Vidéki, — mért nem nyírvidéki?
Hisz Nyírvidék a lapja néki!
Mégis bolond, amit mivel:
Mért nem üvölt a többivel!

Mi egyáltalán nem tartjuk Victorisz Józsefet ama banálishan tipikus vidéki költőnek. E költői elbeszélése több olyan jegyét mutatja a talentumnak, amely ha meg tudna szabadulni a néhol nagyon is prózaiasító értelem jármától, bizonyosan több jeles munkát adhatna irodalmunknak. *Galamb Sándor.*

Ady koszorúja. (Magyar költők verseiből egybefűzte Rozsnyay Kálmán. Szegehalom, 1925.) A mindjában gazdagodó Ady-irodalomnak érdekes terméke ez a tizenhárom ívre terjedő antológia, melynek meglepően szép kiállításával valóban becsületére válik Tóth és Mező szeghalmi könyvnyomatómesterek műhelyének.

Összeállítója, Rozsnyay Kálmán, nagy utánjárással felkutatta mind-